

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԹԻՎԸ ԵՎ ՇԱՐԺԸ

Նախորդ դասերից դուք գիտեք, որ բնակչությունը կարևոր դեր է խաղում աշխարհագրական թաղանթում: Մարդկանց գործունեության հետևանքով փոփոխվում են բնական համալիրներն ու դրանց առանձին բաղադրիչները: Բնակչության անմիջական մասնակցությամբ ստեղծվում են այգիներ, վարելահողեր, ջրանցքներ, ջրամբարներ և այլ կուլտուրական լանդշաֆտներ: Մեր շրջակա միջավայրի քաղաքներն ու գյուղերը, գործարանները, ճանապարհներն ու սպասարկման հիմնարկները նույնպես ստեղծվել են բնակչության կողմից:

Բնակչություն (ազգաբնակչություն) է կոչվում որոշակի տարածքում բնակվող մարդկանց ամբողջությունը: Բնակչության ուսումնասիրությամբ զբաղվում են շատ գիտություններ, որոնց շարքում կարևոր տեղ է գրավում աշխարհագրությունը: Վերջինս ուսումնասիրում է տարբեր աշխարհագրական պայմաններում բնակչության կազմն ու տեղաշարժերը (միգրացիաները, բնակչության և բնակավայրերի աճը, դրանց տեղաբաշխումը):

Այդ գիտելիքներն անհրաժեշտ են երկրի մակերեսին բնակավայրերն ու բնակչությունը ճիշտ տեղաբաշխելու և ընդհանրապես մարդկանց կենսագործունեությունը տարածության ու ժամանակի մեջ ճիշտ կազմակերպելու համար:

Բնակչությունը հասարակության գլխավոր արտադրողական ուժն է: Նրա դերը տնտեսության մեջ երկակի է՝ մի կողմից ստեղծում է նյութական բարիքներ, իսկ մյուս կողմից հանդիսանում է իր իսկ ստեղծած բարիքների սպառողը:

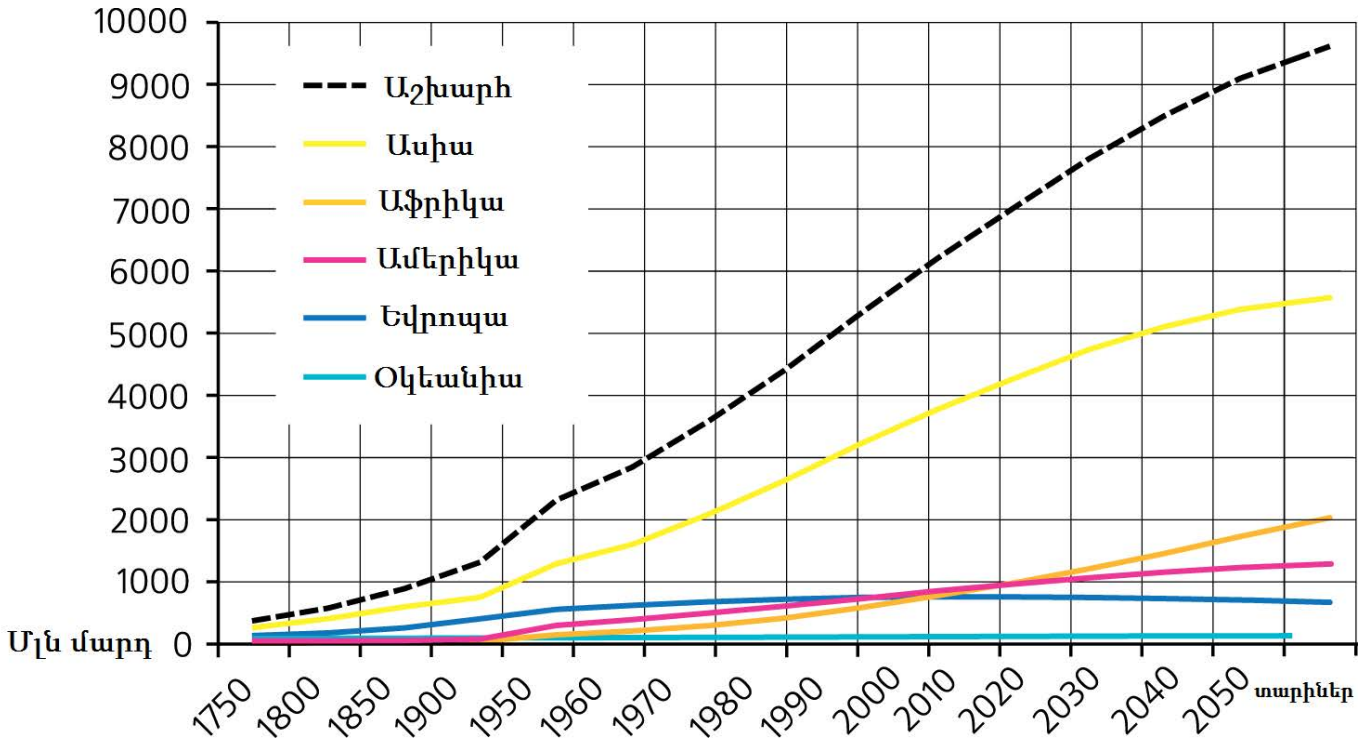
Աշխարհի և առանձին երկրների բնակչության ճիշտ թիվն իմանալը ճանաչողական ու գործնական մեծ նշանակություն ունի: Այդ թվով են պայմանավորված երկրի տնտեսական հզորությունը, նյութական բարիքների արտադրության և սպառման ծավալները, աշխատանքային ռեսուրսների թվաքանակը, զինվորական ներուժի մեծությունը: Երկրի և առանձին բնակավայրերի բնակչության ճիշտ թիվն ու կազմն իմանալը կարևոր է մանկապարտեզներ, դպրոցներ, հիվանդանոցներ, սպասարկման տարբեր ձեռնարկություններ հիմնելու համար:

Բնակչության թվի և կազմի վերաբերյալ հավաստի տեղեկություններ ստանալու համար աշխարհի գրեթե բոլոր պետություններում պարբերաբար (հինգ կամ տասը տարին մեկ) կազմակերպվում են **ընդհանուր մարդահամարներ**: ՄԱԿ-ի փորձագետները, ի մի բերելով բոլոր երկրների մարդահամարների տվյալները, ստանում են աշխարհի բնակչության ընդհանուր թիվը:

Քանի որ հին ժամանակներում երկրներում չէին կազմակերպվում ժամանակակից պատկերացմամբ մարդահամարներ, ուստի աշխարհի բնակչության մոտավոր թիվը գնահատելու համար հիմք էին ընդունվում կողմնակի տվյալներ (հարկատուների, զորքերի թիվը): Ստացված տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ նախկինում երկրագնդի բնակչության թիվն աճել է շատ դանդաղ: Այն արագացել է հասարակության զարգացմանը համընթաց:

Եթե երկու հազար տարի առաջ երկրագնդի վրա ապրում էր մոտավորապես 230 մլն մարդ, ապա այժմ աշխարհի բնակչության թիվն անցնում է 7 մլրդ-ից: Հին դարերում երկրագնդի բնակչությունը մեկ տարվա ընթացքում աճել է մի քանի հարյուր հազարով, XVIII–XIX դարերում՝ 5-10 մլն-ով, իսկ ներկայումս՝ շուրջ 80-85 մլն-ով: Այսինքն՝ մեծանում է ոչ միայն աշխարհի բնակչության թիվը, այլ նաև յուրաքանչյուր տարի ավելացող մարդկանց թիվը՝ **բնակչության հավելաճը**:

Աշխարհի բնակչության թվաքանակի աճը:

Աշխարհի բնակչության թիվը երբեք այնքան արագ չի աճել, որքան XX դարում: Այն 1830թ. կազմել է 1 մլրդ, 1930թ.՝ 2 մլրդ, 1960թ.՝ 3 մլրդ, 1975թ.՝ 4 մլրդ, 1987թ.՝ 5 մլրդ, 1999թ.՝ 6 մլրդ, 2011թ.՝ 7 մլրդ մարդ: Ինչպես երևում է գծանկարից, աճի ներկայիս տեմպերի պահպանման դեպքում (տարեկան շուրջ 1,1%) 2025թ. երկրագնդի բնակչության թիվը կհասնի 8մլրդ-ի:

Տարբեր երկրներում և տարածաշրջաններում բնակչությունն աճում է տարբեր տեմպերով, որովհետև տարբեր է ծնունդների ու մահերի թիվը, ինչպես նաև տվյալ երկիր ժամանողների և երկրից հեռացողների թիվը:

Ինչպես երևում է գծանկարից, վերջին տասնամյակներին բնակչության թիվն ամենարագորեն աճել է Աֆրիկա աշխարհամասում: Այսպես, եթե հարյուր տարի առաջ Աֆրիկայում էր ապրում աշխարհի յուրաքանչյուր 13 բնակչից մեկը, ապա ներկայումս՝ յուրաքանչյուր 7-ից մեկը: Բնակչության թիվն արագ է աճում նաև Հարավային Ամերիկայում և Ասիայում: Ներկայումս Ասիայում ապրում է աշխարհի բնակչության մոտ 60%-ը: Բնակչության թիվը շատ դանդաղ է աճում Եվրոպայում, որի հետևանքով ոչ միայն չի աճում, այլ նաև նվազում է նրա բաժինը աշխարհի բնակչության թվում: Այսպես, եթե հարյուր տարի առաջ Եվրոպայում ապրում էր աշխարհի բնակչության մոտ 25%-ը, ապա ներկայումս՝ 10%-ը:

Ինչպես երևում է վերը նշված տվյալներից, բնակչության թիվը հատկապես արագ է աճում

աշխարհի առավել աղքատ և տնտեսապես թույլ զարգացած տարածաշրջաններում և երկրներում: Այս տարածաշրջանների և երկրների հաշվին աշխարհի բնակչության աճի արագացումը մեր ժամանակաշրջանի ամենալուրջ հիմնախնդիրներից է: Այն իր հերթին առաջացրել է համամոլորակային և տեղական մասշտաբների բազմաթիվ այլ հիմնախնդիրներ, ինչպիսիք են, օրինակ, պարենային, աղքատության հաղթահարման, զբաղվածության, բնապահպանական, չվերականգնվող հանքահումքային և վառելիքաէներգետիկ ռեսուրսների օգտագործման հիմնախնդիրները:

Պարենային հիմնախնդիրն ամենահինն է: Բոլոր ժամանակներում էլ մարդկանց մի մասը թերսնվել է և տառապել սովից: Ներկայումս թերսնվող և սովյալ մարդկանց թիվը հասնում է 1,5 մլրդ-ի: Գիտնականները նման իրավիճակը փորձել են բացատրել երկու ենթադրությամբ:

Առաջին՝ բնակչության արագ աճի հետևանքով աշխարհում ապրող մարդկանց թիվն ավելի մեծ է, քան Երկրագնդի գյուղատնտեսության և Համաշխարհային օվկիանոսի՝ նրանց պարենով ապահովելու հնարավորությունները:

Երկրորդ՝ աշխարհի պարենի արտադրությունն անբավարար է և անկարող է լիովին բավարարել սովյալ ժամանակում ապրող մարդկանց պարենի պահանջարկը:

Առաջին ենթադրությունը հանգեցրել է այն հետևությանը, որ Երկրագունդն, իբր, գերբնակեցված է: Այս եզրակացությանը հանգել է անգլիացի տնտեսագետ Թոմաս Մալթուսը դեռևս XIX դարի սկզբին, երբ Երկրագնդի բնակչության թիվն ընդամենը 1 մլրդ էր: Ներկայումս պարենամթերքի արտադրության աճը բնակչության աճից հետ է մնում հատկապես Աֆրիկայում, որտեղ միլիոնավոր մարդիկ սովի են մատնված, և ամբողջ երկրներ ու ընդարձակ տարածաշրջաններ հայտարարված են «աղետի գոտի» (Սուդան, Չադ, Եթովպիա, Սոմալի և այլն):

Սակայն իրականում սովի և աղքատության պատճառը ոչ թե բնակչության իբր չափազանց մեծ թիվն է, այլ պարենի անբավարար արտադրությունը և դրա անհամաչափ բաշխումն ըստ երկրների և բնակչության խմբերի:

Այսպիսով, գերբնակեցվածությունը *հարաբերական* է և ոչ թե *բացարձակ*: Բացարձակ գերբնակեցվածություն կարող է առաջանալ այն դեպքում, երբ աշխարհի բնակչության թիվը գերազանցի Երկրագնդի՝ բնակչությանը պարենով ապահովելու հնարավորությանը:

Ըստ ՄԱԿ-ի փորձագետների, XXII դ. կեսերին աշխարհի բնակչության թիվը կարող է հասնել 11-12 մլրդ-ի, որից հետո այն այլևս չի աճի: Մինչդեռ գիտնականների հաշվարկներով, Երկրագնդի հողային ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման դեպքում մեր մոլորակն ի վիճակի կլինի կերակրելու դրանից ավելի մեծ թվով մարդկանց:

Բնակչության թվի արագ աճի հետևանքով առաջացած **բնապահպանական հիմնախնդիրն** այն է, որ մի կողմից սպառվում են Երկրագնդի բնական ռեսուրսները, իսկ մյուս կողմից ավելանում է աղտոտման ծավալը: Նվազում է մեկ բնակչին ընկնող հողային, ջրային և անտառային ռեսուրսների քանակը: Այսպես, անբավարար քանակությամբ ջուր օգտագործող մարդկանց թիվը մոտակա տասնամյակներին կավելանա մի քանի անգամ: